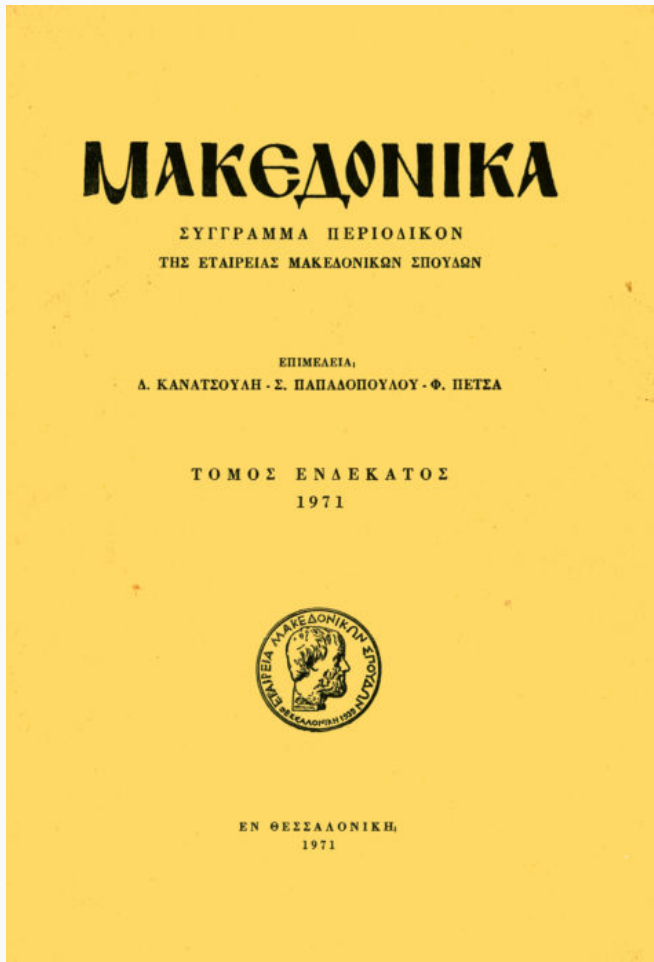

Μακεδονικά

Vol 11, No 1 (1971)

Η συγγένεια του βιβλίου "Γυμνάσματα Πνευματικά" του Αγίου Νικόδημου του Αγιορείτου με το "Exercicios Spirituales" του Αγίου Ιγνατίου de Loyola

Κωνσταντίνος Κ. Παπουλίδης

doi: [10.12681/makedonika.937](https://doi.org/10.12681/makedonika.937)

Copyright © 2014, Κωνσταντίνος Κ. Παπουλίδης

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

Παπουλίδης Κ. Κ. (1971). Η συγγένεια του βιβλίου "Γυμνάσματα Πνευματικά" του Αγίου Νικόδημου του Αγιορείτου με το "Exercicios Spirituales" του Αγίου Ιγνατίου de Loyola. *Μακεδονικά*, 11(1), 167-173.
<https://doi.org/10.12681/makedonika.937>

Η ΣΥΓΓΕΝΕΙΑ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ «ΓΥΜΝΑΣΜΑΤΑ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ»
ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΤΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ
ΜΕ ΤΟ «EXERCICIOS SPIRITUALES»
ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΓΝΑΤΙΟΥ DE LOYOLA

Είναι γνωστόν ἄλλὰ καὶ φανερόν ὅτι ὁ Ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἁγιορείτης¹, δὲν ἐζήτησε συγγραφικὰς δάφνας οὔτε ἐξ ἄλλων τοῦ ἔργου², οὔτε ἐκ τοῦ βιβλίου τὸ ὅποιον ἐκυκλοφόρησε μὲ τὸ ὄνομά του: «Γυμνάσματα Πνευματικά»³. Τὸ μόνον γεγονός τὸ ὅποιον διαπιστώνει ὁ ἐρευνητὴς εἶναι ὅτι ὁ Ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἁγιορείτης δὲν ἀναφέρει τὸν συγγραφέα τοῦ βιβλίου, τὸ ὅποιον εἶχε ὡς βᾶσιν διὰ τὴν γράψην τὸ ἰδικόν του. Πάντοτε ὁμοῦ ἀναφέρει ὅτι ἄλλοτε κάνει προσθαφαίρεσεις εἰς τὸ ἀρχικόν κείμενον καὶ ἄλλοτε μεταφράζει ὀρισμένα κεφάλαια, προσθέτων βιβλικὰς ἢ πατερικὰς παραπομπάς. Ἄλλοτε μάλιστα ἐκλέγει ὀρισμένα μέρη ἀπὸ ἑνα κεφάλαιον καί, τέλος, ἄλλοτε προσθέτει καὶ ὁ ἴδιος εἰς τὸ ἑλληνικόν κείμενον παραγράφους ἢ καὶ κεφάλαια.

1. Ὁ Ἅγιος Ἰγνάτιος de Loyola καὶ τὸ «Exercicios Spirituales».

Ὁ Ἰγνάτιος de Loyola (1491-1556), ἅγιος τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας († 31 Ἰουλίου), εἶναι γνωστός καὶ εἰς ἐκείνους οἱ ὅποιοι δὲν ἀσχολοῦνται ἀκόμη μὲ θρησκευτικὰ ἢ θεολογικὰ θέματα⁴. Εἶναι ὁ γνωστός Ἰ-

1. Διὰ τὸν Ἅγιον Νικόδημον τὸν Ἁγιορείτην βλ. συνοπτικῶς: Κ. Κ. Παπουλίδης, Περίπτωσις πνευματικῆς ἐπιδράσεως τοῦ Ἁγίου Ὁρους εἰς τὸν βαλκανικὸν χῶρον κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα, «Μακεδονικά», τ. 9 (1969), σ. 278-294, ἐνθα καὶ ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία.

2. Διὰ τὸν «Ἀόρατον Πόλεμον» τοῦ Ἁγίου Νικοδήμου τοῦ Ἁγιορείτου βλ. Κ. Κ. Παπουλίδης, Ἡ συγγένεια τοῦ βιβλίου «Ἀόρατος Πόλεμος» τοῦ Νικοδήμου Ἁγιορείτου μὲ τὸ «Combattimento Spirituale» τοῦ Lorenzo Scupoli, «Μακεδονικά», τ. 10 (1970), σ. 23-34.

3. Ὁ πλήρης τίτλος τοῦ βιβλίου εἶναι: «Εἰς δόξαν Πατρός, Υἱοῦ καὶ Ἁγίου Πνεύματος τοῦ Ἐνὸς Θεοῦ, Γυμνάσματα Πνευματικά διαμοιρασμένα εἰς Μελέτας, Ἐξετάσεις καὶ Ἀναγνώσεις. Ἐπερ προσθήκαις ὅτι πλείσταις, καὶ ἀφαιρέσεσι, καὶ ἀλλοιώσεσι καλλωπισθέντα τε καὶ μετ' ἐπιμελείας διορθωθέντα, καὶ σημειώσεσι διαφόροις καταγλαίσθέντα παρὰ τοῦ Ὁσιολογιατάτου ἐν μοναχοῖς κυρίου Νικοδήμου τοῦ Ἁγιορείτου...», α' ἐκδ., Βενετία 1800, β' Ἀθήναι 1869, γ' Ἀθήναι 1895 καὶ δ' Βόλος (ἐκδ. οἶκος Σ. Ν. Σχοινῶ) 1950. (Ἐν συνεχείᾳ θὰ παραπέμπω εἰς τὴν δ' ἐκδοσιν).

4. Τεραστία εἶναι ἡ βιβλιογραφία διὰ τὸν Ἅγιον Ἰγνάτιον de Loyola καὶ τοὺς Ἰη-

σπανός μοναχός και ιδρυτής του Τάγματος των Ίησουϊτών, αλλά συγχρόνως είναι και ο συγγραφέας του βιβλίου: «Exercicios Spirituales»¹, το όποιο αποτελεί τόν πνευματικόν οδηγόν του Τάγματος.

Τό χαρακτηριστικόν του μικρού αυτού βιβλίου² είναι ότι δέν ἡμπορεῖ νά ὀνομασθῆ ἠθικοπλαστικόν ἀνάγνωσμα διότι δέν εἶναι γραμμένον δι' ἀνάγνωσιν ἢ μελέτην ἀλλά εἶναι σύνολον ὀδηγιῶν διὰ πνευματικῶν ἀσκήσεων εἰς τὰς ὁποίας ἀσκοῦνται ὀρισμένοι πιστοὶ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας, ὅσοι κυρίως ἀκολουθοῦν τὴν ἰησουϊτικὴν πνευματικότητα. Ἐνα ἄλλο χαρακτηριστικόν του μικροῦ αυτού βιβλίου εἶναι ὅτι ἡμπορεῖ νά ὀνομασθῆ καὶ ἡ περίληψις ἑνὸς ἐποικοδομητικοῦ βιβλίου. Ἄλλωστε ἀπὸ τὸν 16ον αἰῶνα καὶ ἐντεῦθεν, πολλοὶ συγγραφεῖς ἐποικοδομητικῶν βιβλίων, εἰς τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην, ἔγραψαν διάφορα ἔργα μὲ βάσιν τὸ «Exercicios Spirituales», τοῦ Ἁγίου Ἰγνατίου de Loyola. Μερικοὶ συγγραφεῖς μάλιστα, ὅπως θά ἴδωμεν, ἔγραψαν χρησιμοποιοῦντες ἀκόμη καὶ τὸν ἴδιον τίτλον τοῦ βιβλίου τοῦ Ἰγνατίου.

2. Τὰ «Γυμνάσματα Πνευματικὰ» τοῦ Ἁγίου Νικοδήμου τοῦ Ἀγιορείτου.

Τὰ «Γυμνάσματα Πνευματικὰ» παρουσιάσθησαν εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἀπὸ τὸν Ἅγιον Νικόδημον τὸν Ἀγιορείτην (1749-1809). Σήμερον κυκλοφοροῦν εἰς σχ. 8ον μὲ 473 σελίδας.

Μὲ μίαν πρώτην ἐξέτασιν θά ἔλεγε κανεῖς, ὅτι ὁ Ἅγιος Νικόδημος ὁ

σουίτας εἰς σημεῖον, ὥστε νά ὑφίσταται ἀκόμη καὶ εἰδικὴ σειρὰ βιβλιογραφίας διὰ τὸ θέμα. Βλ. καὶ τὰ βασικὰ ἔργα: Monumenta historica Societatis Jesu, Monumenta ignatiana, (4 σειραὶ), I, 6 τόμοι, Μαδρίτη 1903-1907 κ.ἔ. Α. Astrain, Historia de la Compañia de Jesus en la Asistencia de España, Μαδρίτη 1902 κ.ἔ. Β. Duhg, Geschichte der Jesuiten in den Ländern deutscher Zunge, Freiburg i. Br. 1907. Τ. Hughes, The History of the Society of Jesus in North America, Λονδίνο 1907. Ρ. Tacchi-Venturi, Storia della Compagnia di Gesù in Italia, Ρώμη - Μιλάνο 1909. Η. Fouquera y, Histoire de la Compagnie de Jesus en France, Παρίσι 1910 κ.ἔ. D. Bartoli, Saint Ignace de Loyola, fondateur de la compagnie de Jésus, 2 τόμοι, Παρίσι - Λίλλη 1893. Η. Bæmer, Les Jésuites, Παρίσι 1910. Α. Guillemeu, La vie de Saint Ignace de Loyola, Παρίσι 1956. Τοῦ αὐτοῦ, Les Jésuites, Παρίσι (P.U.F.) 1961.

1. Τὰ «Exercicios Spirituales» μεταφράσθησαν εἰς πολλὰς γλῶσσας καὶ ἐγνώρισαν πολλές ἐκδόσεις εἰς κάθε γλῶσσαν. Εἰς τὴν ἑλληνικὴν μεταφράσθησαν ὑπὸ τοῦ Ἑλληνορθωμαιοκαθολικοῦ ἱερέως Μάρκου Ροῦσοῦ μὲ τὸν τίτλον: Ἁγίου Ἰγνατίου Λουόλα, ἱδρυτοῦ τοῦ Τάγματος τοῦ Ἰησοῦ, Πνευματικῆς Ἀσκήσεις, Ἀθῆναι Ἰουνίος 1969 (πολυγραφημένη ἐκδοσις).

2. Ἐχω ὑπ' ὄψιν τὴν ἰσπανικὴν ἐκδοσιν τοῦ 1956: Exercicios Spirituales de San Ignacio de Loyola, autografo español, novena edición, Madrid 1956 (editorial Apostolado de la Prensa, S. A.).

Ἁγιορείτης ἐπῆρε ὡς βᾶσιν τὸ «Exercicios Spirituales» τοῦ Ἰγνατίου καὶ πολλὰ ἀπὸ τὰ κεφάλαιά του εἶχε μόνον ὡς βᾶσιν· εἰς ἄλλα πάλιν ἔκαμε προσθαφαιρέσεις καί, τέλος, ὅλα τὰ κεφάλαια εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἐδιπλασιάσθησαν ἢ ἐτριπλασιάσθησαν ἀπὸ τὰς σημειώσεις καὶ παραπομπὰς τοῦ Νικοδήμου Ἁγιορείτου — ὅπως ἐγένετο ἄλλωστε, καὶ εἰς τὸ βιβλίον τοῦ «Ἀόρατος Πόλεμος»¹.

Εἶναι ἀληθές ὅτι τὰ ἀνωτέρω ὑποστηρίζουν πολλοί, διότι ἐβασίσθησαν εἰς τὸ γεγονός, ὅτι ὁ Ἅγιος Νικόδημος μᾶλλον ἀπὸ κάπου θὰ εἶχεν ἀντιγράψει. Βλέποντες λοιπὸν τὴν φράσιν «Γυμνάσματα Πνευματικά» νὰ ὁμοιάζῃ μὲ τὸ «Exercicios Spirituales», ἔγραψαν, ὑπεστήριξαν καὶ μάλιστα κατήγγειλαν ὅτι... ἦλθαν εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ τοῦ Ἁγίου Νικοδήμου τοῦ Ἁγιορείτου, τὰ «Exercicios Spirituales» τοῦ Ἁγίου Ἰγνατίου de Loyola.

Ὅσοι ὑπεστήριξαν αὐτὴν τὴν ἐκδοχὴν, παρεσύρθησαν ἀπὸ τὴν ἀστοχίαν τοῦ λογίου μάλιστα μοναχοῦ τοῦ 18ου αἰῶνος, τοῦ Θεοδωρήτου, προηγουμένου Λαυριώτου, τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων, ὁ ὁποῖος ἦτο καὶ ἀντικολλυβάς². Τὸ κείμενον τοῦ Θεοδωρήτου, τὸ ὁποῖον ἀκολουθεῖ, εἶναι χαρακτηριστικὸν δεῖγμα τῆς ἀγνοίας ἀλλὰ καὶ τῆς ἀγραμματωσύνης τῆς ἐποχῆς³.

Ἐπιπόνημα ἀναγκαῖον πρὸς ἀσφάλειαν τῶν Ὁρθοδόξων, ὅτι τὸ βιβλίον «Γυμνάσματα Πνευματικά» καλούμενον καὶ τὸ περὶ «Μιμῆσεως Χριστοῦ» εἰσὶν Λατίνων δντικῶν ποιήματα ὡς εἰς τὰ βιβλία Μελετιῶν Ἀθηνῶν Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας φαίνεται, ἵνα μὴ πλανῶνται οἱ τὰ βᾶθη τοῦ Σατανᾶ μὴ εἰδότες εὐσεβεῖ.

Μὴ θαυμάσεις, ἀγαπητέ, ἐὰν καὶ εἰς βιβλία τινὰ κακοδόξων ποιήματα εὐρίσκονται πολλὰ ὠφέλιμα διηγήματα πρὸς ὀρθομίαν ἐναρέτου πολιτείας, ὅτι ἐν Ἱερὸν Ἐδαγγέλιον εἰς ὅλα τὰ διάφορα σχίσματα τῶν καλουμένων Χριστιανῶν εὐρίσκεται ἀπαράτρωτον. Καὶ πολλοὶ τῶν ἡμετέρων διδασκάλων ἐρρανεζόμενοι ἀπὸ τὰ συγγράμματα δντικῶν ἐλλογίμων καὶ ὅσα ἀδογματίστως εὐρίσκονται ἐν ἐκείνοις συλλέγουσι καὶ μεταφέρουσιν εἰς τὰ ἑαυτῶν συγγράμματα καὶ λόγους· ἀδύνατον ὅμως εἶναι ὅπου νὰ μὴ εὐρίσκεται συμπεφυρμένος καὶ ὁ ἴδς τῆς ἐκείνων κακοδοξίας, διότι οὐ δύναται δένδρον ἀκαρπον ποιῆσαι σῦκα, οὐδὲ ἐκ βᾶτου τρυγῶσι σταφυλὴν κατὰ τὴν φωνὴν τοῦ Κυρίου...⁴.

Καὶ συνεχίζει τὸ κείμενον:

Περὶ τοῦ βιβλίου «Γυμνάσματα Πνευματικά» (διὰ Νικοδήμου ἐκδοθέν-

1. Βλ. σχετ. ὑποσημ. 2 τῆς σ. 168.

2. Διὰ τὸ θέμα «Κολλυβάδες» καὶ «Ἀντικολλυβάδες», βλ. Κ. Κ. Παπουλίδη, Περίπτωσις πνευματικῆς ἐπίδρασεως τοῦ Ἁγίου Ὁρους, ἔ.ἀ., σ. 278-294.

3. Κώδιξ Κυριακοῦ Ἁγίας Ἄννης, τόμος πρῶτος, σ. 636 κ.έ. Βλ. ἀποσπάσματα ὑπὸ Κουρίλα Εὐλογοίου, μητροπολίτου Κορυτσῆς, Κατάλογος ἀγιορειτικῶν χειρογράφων, «Θεολογία», τ. 16 (1938), σ. 350 κ.έ.

4. Ἐ.ἀ. χφ. σ. 636, Κουρίλα, ἔ.ἀ., σ. 350.

τος τύποις). Εδρίσκεται περὶ τούτου τοῦ βιβλίου ἀνακάλυψις εἰς τὸν νεοτεπω-
θέντα Δ' τόμον τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας σελ. 233, ὅτε ὁ Ἱγνάτιος Λουίλας,
Πατριάρχης Ἰσπανίας, Λατίνος (καθὼς καὶ ἐν Ἑνεταίῃς ἔχουσι πατριάρχην
οἱ Λατίνοι). Οὗτος ἐν ἔτει 1534 ἔγινε πρῶτος ἐφευρέτης τοῦ τάγματος τῶν
Ἱησοῦιτῶν (γιεζουβίτων) καὶ πλανηθεὶς ἀπὸ τοῦς δαίμονας εἰς ἀπατηλὰς θεω-
ρίας φανταστικῶς, ὅπου τοῦ ἐδείκνουν οὐχὶ ἐκ θείας ἀποκαλύψεως καὶ ἀρπαγῆς
ὑψηλῆς, ἀληθοῦς θεωρίας, ἀλλ' ἐκ τοῦ πονηροῦ πνεύματος πλανώμενος. Οὗτος
ἐλθὼν εἰς ἔκστασιν ὀκτὼ ἡμέρας, ὡς συνῆλθεν, εἰς ἑαυτὸν ἐσάνθεσε βιβλίον
καλέσας αὐτὸ Γυμνάσματα Πνευματικά. Τοῦτο μετέφρασεν εἰς τὴν ἡμετέραν
διάλεκτον ἀνώνυμός τις, ὅπερ εὐρὼν ὁ Νικόδημος, προσθέσας καὶ αὐτός, ὅσα
ἔδοξεν αὐτῷ περὶ ἀνατροφῆς τοῦ Κυρίου, ἐξέδωκεν εἰς τύπον
ἔνθα κατὰ τὴν δόξαν τῶν Λατίνων δεσπόζουσι καλεῖ τοὺς συγγενεῖς τοῦ
Κυρίου ἦτοι τέκτονας· (νετεσπόζο γὰρ λέξις ἰταλική ἐστι τὸ ἐκ ξύλων γε-
γλυμμένων κουβούκλιον δηλοῦν...)¹.

Εἶναι λοιπὸν φανερὸν ὅτι οἱ κατήγοροι τοῦ Ἁγίου Νικοδήμου τοῦ
Ἁγιορείτου ὄχι μόνον δὲν ἐγνώριζαν τὰ πράγματα, ἀλλὰ παρέσυραν καὶ
ἄλλους μὲ τὰς ἀστοχίας των. Ὁ Θεοδώρητος π.χ. γράφει ὅτι διὰ τὰ «Γυ-
μνάσματα Πνευματικά» τοῦ Ἁγίου Νικοδήμου τοῦ Ἁγιορείτου ἔγραψε πρῶ-
τος ὁ μητροπολίτης Ἀθηνῶν Μελέτιος. Καὶ ὁ ἀναγνώστης σχηματίζει τὴν
ἐντύπωσιν ὅτι ὁ μητροπολίτης Ἀθηνῶν Μελέτιος εἰς τὸν 4ον τόμον τῆς
Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας ἀσχολεῖται μὲ τὸ γεγονός ὅτι ὁ Ἁγίος Νικό-
δημος δὲν ἔγραψεν ὁ ἴδιος τὰ «Γυμνάσματα Πνευματικά», ἀλλὰ τὰ ἀντέ-
γραψεν ἀπὸ τὸ ὁμώνυμον βιβλίον τοῦ Ἁγίου Ἱγνατίου de Loyola.

Τίποτε ὁμως ἀπὸ ὅλα αὐτὰ δὲν συμβαίνει. Εἰς τὸν 4ον τόμον τῆς Ἐκκλη-
σιαστικῆς Ἱστορίας τοῦ ὁ μητροπολίτης Ἀθηνῶν Μελέτιος² ἀναφέρεται
μὲν ὁν εἰς τὸν Ἱγνάτιον de Loyola καὶ τοὺς Ἱησοῦιτας, μὲ τὸ πολεμικὸν
πνεῦμα τῆς ἐποχῆς τοῦ 18ου αἰῶνος³. Αὐτὴ εἶναι ἡ ὅλη ἀνακάλυψις τοῦ Θεο-
δώρητου. Ἐξ ἄλλου ὁ Θεοδώρητος προσθέτει εἰς τὴν πολεμικότητα τοῦ
Μελετίου καὶ τὴν παραποίησην, διότι ἐνῶ ὁ μητροπολίτης Ἀθηνῶν Μελέ-
τιος γράφει:

...Ἱγνάτιος Λουόλα, Πατριάρχης καὶ θεμελιωτῆς ταύτης τῆς Ἐταιρείας,
ἐγεννήθη ἐν Ἰσπανία...⁴.

1. Ἐ.ἄ. χφ. σ. 636, Κουρίλα, Ἐ.ἄ., σ. 351.

2. Ὁ πλήρης τίτλος τοῦ ἔργου εἶναι: Μελετίου, Μητροπολίτου Ἀθηνῶν, Προσθήκη
τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας, τόμος Δ', Βιέννη 1795.

3. Ἐ.ἄ., σ. 233-245: «Περὶ τοῦ Τάγματος τῶν Ἱησοῦιτῶν. Περὶ τῆς ἀρχῆς, αὐξήσεως,
καὶ ξεπεσμοῦ, διδασκαλίας, καὶ ἠθικῆς αὐτῶν».

4. Ἐ.ἄ., σ. 233.

Ὁ Θεοδώρητος γράφει ἢ μᾶλλον παραποιεῖ ἀτέχνως:

... Ἰγνάτιος Λουίλας, Πατριάρχης Ἰσπανίας, Λατίνος (καθὼς καὶ ἐν Ἐνετίαις ἔχουσι)...¹.

3. Τὰ «Γυμνάσματα Πνευματικά» καὶ τὰ ἔργα τοῦ J. - P. Pinamonti.

Ὁ Γάλλος Ρωμαιοκαθολικὸς M. Viller (S. J) ἀπέδειξε πρῶτος, δι, ναὶ μὲν τὰ «Γυμνάσματα Πνευματικά» ἔχουν δυτικοευρωπαϊκὴν ἐπίδρασιν, δὲν προέρχονται ὁμως ἀπὸ τὸ «Exercicios Spirituales» τοῦ Ἁγίου Ἰγνατίου de Loyola ἀλλὰ ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ Ἰταλοῦ J. - P. Pinamonti².

Τὸ βιβλίον τοῦ J.-P. Pinamonti εἶχεν ὡς τίτλον:

«EXERCIZI SPIRITUALI
di S. Ignatio di Loyola
distinti e divisi
nelle meditationi,
negle exami
e negle lezioni...»³

Τὸ βιβλίον τοῦ Ἁγίου Νικοδήμου τοῦ Ἁγιορείτου εἶχε ὡς τίτλον:

«Εἰς δόξαν Πατρός, Υἱοῦ
καὶ Ἁγίου Πνεύματος τοῦ
Ἐνὸς Θεοῦ,
ΓΥΜΝΑΣΜΑΤΑ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ
Διαμοιρασμένα
εἰς Μελέτας,
Ἐξετάσεις
καὶ Ἀναγνώσεις.
Ἄπερ προσθήκαις...»⁴.

Ὁ Ἰταλὸς Pinamonti συνέθεσε πολλὰ ἐποικοδομητικὰ βιβλία μὲ βάσιν πάντοτε τὰ «Exercicios Spirituales» τοῦ Ἁγίου Ἰγνατίου de Loyola. Ὁ Ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἁγιορείτης μεταφράζων εἰς τὴν ἑλληνικὴν τὸ «Exercizi Spirituali» τοῦ Pinamonti προσέθεσε πολλὰς βιβλικὰς καὶ πατερικὰς παραπομπάς.

Ἄλλ' ὅς ἴδωμεν τὰς διαφορὰς ἀναλυτικώτερον: Αἱ «Ἀναγνώσεις» τοῦ Ἁγίου Νικοδήμου τοῦ Ἁγιορείτου⁵, ἔχουν ληφθῆ ἐκ τοῦ βιβλίου τοῦ Pina-

1. Εὐλογίου Κουρίλα, ἔ.α., σ. 351.

2. M. Viller, S. J., Nicodème L'Agiorite et ses emprunts à la littérature spirituelle occidentale. Le Combat Spirituel et les Exercices de S. Ignace dans l'Église byzantine, «Revue d'Ascétique et de Mystique», τ. 5 (1924), σ. 176 κ.έ. Πρβλ. καὶ I. H a u s s e r, S. J., Les Exercices Spirituels de Saint Ignace et la méthode d'oraison hésychaste, «Or. Chr. Per.», τ. 20 (1954), σ. 7-26.

3. Α' ἔκδ. Βενετία 1704.

4. Γιά τὸν πλήρη τίτλο βλ. ὑποσημ. 3 τῆς σ. 168.

5. Βλ. «Γυμνάσματα Πνευματικά», ἔκδ. δ', Βόλος 1950, σ. 340-361.

monti: *Via del Cielo Orpianata*¹. Ἡ τελευταία ὁμως ἀπὸ τὰς Ἐναγνώσεις (ἡ 8η): «Περὶ τῶν μέσων ὅπου πρέπει νὰ μεταχειρίζεται τις διὰ νὰ φυλλάττη τὸν καρπὸν ὅπου ἀπόκτησεν ἐκ τῶν παρόντων πνευματικῶν ἀσκήσεων»², ἔχει ληφθῆ ἐκ τοῦ ἔργου τοῦ Pinamonti: *Religiosa in Solitudine*³.

Τὰ μέρη «Μελέται»⁴ καὶ «Ἐξετάσεις»⁵ τοῦ Ἁγίου Νικοδήμου τοῦ Ἀγιορείτου προέρχονται ἀπὸ τὸ ἔργον τοῦ Pinamonti, τὸ ὁποῖον ἀνεφέραμεν, «*Exercizi Spirituali*»⁶. Ἐκ τοῦ μέρους «Μελέται» τοῦ Ἁγίου Νικοδήμου, ἡ δευτέρα (μικρά): Ἡμέρα Β': «Περὶ τοῦ ἀβεβαίου τῆς ὥρας τοῦ θανάτου»⁷, ἔχει ληφθῆ ἐκ τοῦ ἔργου τοῦ Pinamonti: *Religiosa in Solitudine*⁸, ἐνῶ ἡ εἰκοστή τρίτη: «Περὶ τῆς ζωῆς τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ γενικῶς θεωρουμένης»⁹ δὲν ὑπάρχει εἰς τὰ ἔργα τοῦ Pinamonti καὶ ἴσως ἀνήκει ὅλη εἰς τὸν Ἁγιον Νικόδημον τὸν Ἀγιορείτην¹⁰. Τέλος, εἰς τὸ τμήμα «Μελέται» ὁ Ἁγιος Νικόδημος δὲν ἀκολουθεῖ τὴν σειρὰν τοῦ Pinamonti¹¹.

Τὸ βιβλίον, λοιπόν, «Γυμνάσματα Πνευματικά» τοῦ Ἁγίου Νικοδήμου τοῦ Ἀγιορείτου δὲν ἔχει καμμίαν συγγένειαν μὲ τὸ βιβλίον «*Exercicios Spirituales*» τοῦ Ἰσπανοῦ Ἁγίου Ἰγνατίου de Loyola, ἀλλὰ προέρχεται ἐκ τοῦ βιβλίου «*Exercizi Spirituali*» τοῦ Ἰταλοῦ J.-P. Pinamonti.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Κ. ΠΑΠΟΥΛΙΔΗΣ

1. Βλ. J. P. Pinamonti, *Opere Complete*, Venezia 1762, σ. 83-133 καὶ M. Viller, S. J., ἔ.ἀ., σ. 176.

2. «Γυμνάσματα Πνευματικά», ἔ.ἀ., σ. 445-461.

3. Βλ. J. P. Pinamonti, ἔ.ἀ., σ. 254 καὶ M. Viller, S. J., ἔ.ἀ., σ. 176.

4. «Γυμνάσματα Πνευματικά», ἔ.ἀ., σ. 11-304, 305-313.

5. «Γυμνάσματα Πνευματικά», ἔ.ἀ., σ. 313-340.

6. Βλ. J. P. Pinamonti, ἔ.ἀ., σ. 1-82 καὶ M. Viller, S. J., ἔ.ἀ., σ. 176-177.

7. «Γυμνάσματα Πνευματικά», ἔ.ἀ., σ. 305.

8. Βλ. J. P. Pinamonti, ἔ.ἀ., σ. 162-163 καὶ M. Viller, S. J., ἔ.ἀ., σ. 176-177.

9. «Γυμνάσματα Πνευματικά», ἔ.ἀ., σ. 182-199.

10. M. Viller, S. J., ἔ.ἀ., σ. 177. Πρβλ. καὶ τὴν γνώμην τοῦ Θεοδωρήτου τὴν ὁποῖαν ἀνεφέραμεν: «...προσθέσας (ὁ Ἁγιος Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης) καὶ αὐτός, ὅσα ἔδοξε αὐτῷ περὶ ἀνατροφῆς τοῦ Κυρίου...».

11. Διὰ πλείονα βλ. M. Viller, S. J., ἔ.ἀ., σ. 176-177.

RÉSUMÉ

Constantin Papoulidis, Comparaison du livre «Γυμνάσματα Πνευματικά» de Nicodème L'Hagiorite avec «Exercicios Spirituales» d'Ignace de Loyola.

L'auteur approfondit à l'influence occasionnelle de l'Église Catholique-Romaine sur les écrits de Saint orthodoxe, Nicodème L'Hagiorite et spécialement sur la parenté de son livre «Γυμνάσματα Πνευματικά» avec «Exercicios Spirituales» d'Ignace de Loyola, se mettant d'accord avec M. Viller, S. J., que Nicodème L'Hagiorite utilisa les écrits de J. P. Pinamonti et spécialement son «Exercizi Spirituali» et non le livre cité d'Ignace de Loyola.